

Tradition eller videnskab

Identitetskrise i dansk arkæologi

af Malene Nymann, arkæolog

Arkæologiens samfundsrolle i egenskab af nationalidentitetens grundlag er igen på dagsordenen i dansk arkæologi, denne gang under henvisning til nationalidentitetens ændrede betydning for det omgivende samfund. Det omgivende samfund er af samme grund i færd med at omdefinere dansk arkæologi til en ressource, som er direkte anvendelig i samfundet. Valget for dansk arkæologi står således mellem endnu engang at lade sig definere udefra eller selv at bidrage til definitionen.

Arkæologiens samfundsrelevans

Som følge af regeringens krav til museumsverden om i stigende grad at være samfundsrelevant gennem målbar nytteværdi, har museumsverden gennem puljeordningerne været tvunget til at producere samfundsrelevant formidling i henhold til den siddende regerings forslag¹. Politisk målretning af kulturformidling er ikke noget nyt, og formålet med dansk arkæologi er som følge heraf også blevet diskuteret før (f.eks. Becker 1979; Jensen 1979; Kristiansen 1978; Mahler et al. 1983). Imens det kan diskuteres, hvorvidt det nogensinde er lykkedes dansk arkæologi at definere sig selv i forhold til det omgivende samfund, er det til gengæld i høj grad lykkedes for det omgivende samfund at definere arkæologien.. Dansk arkæologi er således grundlagt med det formål, at holde sammen på nationalstaten gennem en fælles identitet, hvilket stadig danner grundlaget for arkæologiens eksistens i samfundet. På den anden side hævder mange arkæologer, at arkæologien skal anses som en videnskab i sin egen ret uden nødvendigvis at være samfundsrelevant (bl.a. Becker 1979; Jessen 2006). I det følgende vil jeg argumentere for nødvendigheden af en intern stillingtagen til arkæologiens samfundsrolle, idet jeg hævder, at de to ovenstående komplementære formål med arkæologien er undergravende for fagets videnskabelighed og dermed eksistensberettigelse.

Den seneste debat om arkæologiens samfundsrolle tog sin begyndelse i slutningen af 1990'erne i forbindelse med museernes økonomiske vanskeligheder med at overholde museumsloven med hensyn til varetagelsen af udgravningerne. Der var med

andre ord behov for politisk vilje og folkelig opbakning til en moralsk og som følge deraf en økonomisk prioritering af arkæologien.

I den forbindelse blev der afholdt en konference "Før landskabets erindring slukkes" (Jørgensen og Pind 2001), hvor hovedargumenterne fra arkæologernes side for økonomisk opbakning var arkæologiens bidrag til danskernes identitetsdannelse på både individplan og kollektivt plan, herunder især nationalidentiteten med referencer til bred opbakning i befolkningen for arkæologiens samfundsrelevans.

"Folkekirkesyndromet"

Undersøgelser (bl.a. Nellemann konsulenterne 2000; Bille et al. 2005; Hvass & Svendler 2005; Nymann 2007) af den danske befolknings forhold til kulturformidling herunder historie og arkæologi viser, som påstået på konferencen "Før landskabets erindring slukkes", at den danske befolkning har en stor ansvarsfølelse for og bakker op omkring kulturfagene og deres institutioner.

Til gengæld står denne opbakning i skærende kontrast til en spørgeskemaundersøgelse af den danske befolknings forhold til arkæologien, som jeg foretog i forbindelse med mit speciale (Nymann 2007). Her viser det sig, at den danske befolkning har manglende interesse for dansk arkæologi, manglende indblik i basal viden om forhistorien og fraværende refleksion over arkæologiens samfundsfunktion (Nymann 2007). Min konklusion blev, at danskerne ser varetagelsen af arkæologien som en vigtig offentlig opgave, selvom de kun har en mindre

personlig interesse i den. Et paradoks som populært kaldes "Folkekirkesyndromet" (Nellemann konsulenterne 2000). Folkekirkerne har landet over måttet sande, at til trods for befolkningens opbakning til Folkekirken eksistens, så er interessen for og deltagelsen i kirkelige aktiviteter forsvindende lille. Som konsekvens heraf må folkekirkerne lede efter nye anvendelsesmuligheder eller lukke (Thuesen 2007).

En af årsagerne til "folkekirkesyndromet" i dansk arkæologi skal sandsynligvis findes i den empiriske og nationalromantiske tradition. Når forskningen primært lægger sine kræfter i at rekonstruere en tilnærmet værdifri udlægning af forhistorien, bliver formidlingen som konsekvens heraf også tilnærmet værdifri. Ifølge den amerikanske psykolog Jerome Bruner (1998:208) skaber mennesker mening i verden ved at fortælle historier. Arkæologien i Danmark har modsat forsøgt at fjerne mening fra formidlingen, ved at udelade fortællingerne i egenskab af mellemmenneskelig interaktion i forhistorien. Udstillingerne på en del museer præsenterer som følge heraf stadig museets genstande nærmere som kunst end som kulturhistorie. Baggrunden for dette har været et opbrud i forestillingen om det homogene danske folk, som modtagerne af formidlingen kunne identificere sig med (Bryld et al. 1999:126ff.). Manglen på noget, som kunne sættes i stedet for den nationale identitet har sandsynligvis været medvirkende til at søge den tilnærmede værdifri udlægning af forhistorien.

Den sidste rest af værdi i den tilnærmede værdifri formidling bliver derfor synonymt med de nationalromantiske undertoner. Konsekvensen heraf bliver derfor en afvikling af formålet med dansk arkæologi, eftersom den nationale identitet generelt er i opløsning i takt med globaliseringens komprimering af tid og rum opfattelsen (Grundberg 2004:76-77).

Konstruktionen af dansk arkæologi

Den siddende regering er allerede på banen med en omdefinering af museumsfagenes samfunds-funktion, hvor disse fag skal omdefineres til en ressource som bl.a. skal markedsføre Danmark og det danske erhvervsliv internationalt (Regeringen 2007). I første omgang har omdefineringen medført en definition af produktet, nemlig "kulturarven",

hvilket øjensynligt dækker meget bredt over alle kulturprodukter fra stenøkser til litteratur.

Produkttankegangen er også blevet implementeret i Kulturarvsstyrelsens planlægning, hvor planlægningen omhandler handlingsplaner for at kunne udnytte kulturarven til bl.a. udvikling af kommuners profil, tiltrækning af borgere, erhverv og turisme (Hvass og Svendler 2007).

Der er ligeledes interesser i EU-regi som ønsker at skabe en fælles-europæisk identitet, hvilket har medført udbydelsen af forskningspenge til forskning eller rettere en konstruktion af en europæisk identitet. Som det hedder i et udspil fra Europa-Kommissionen gælder det om at fremhæve de fælles træk ved de europæiske landes kulturarv og derved styrke følelsen af at høre til det samme fællesskab (Europa-Kommissionen 2002).

Erhvervslivet har ligeledes modtaget opfordringen til at udnytte kulturarven i forbindelse med markedsføring gennem Storytelling. Den gode historie sælger nemlig varer og i den forbindelse har erhvervslivet og især reklamebureauerne fået øjnene op for, at forhistoriens gode historier er meget populære – desværre er de ofte produceret af alle andre end arkæologerne, som det ses i eksempelvis film (Jensen 2003).

Arkæologien bliver således til stadighed brugt som politisk værktøj og til at understøtte kommercielle interesser.

Den videnskabelige arkæologi

Det er derfor vigtigt, at arkæologien fastholder en faglig definition som videnskabelig. Definitionen af videnskab dækker over både grundforskningen og den anvendte forskning, hvor grundforskning kan siges at være forskning i sin egen ret uden direkte samfundsrelevans, imens den anvendte forskning tager sigte på en praktisk anvendelse i samfundet (Collin et al. 1995).

Fastholdelsen af dansk arkæologi som udelukkende grundforskning har været medvirkende til, at nationalidentiteten, der traditionelt har været formålet med dansk arkæologi, ikke er blevet udfordret gennem mere end hundrede år. Den nationale

identitet i arkæologien har fra fagets grundlæggelse været et politisk værktøj, som havde den fordel at være i den til enhver tid siddende regerings interesse. Samtidig har arkæologiens eksistens også været afhængig af den politiske opbakning, denne brug af arkæologien medfører. Netop derfor har det også været muligt eller ligefrem nødvendigt, kun at beskæftige sig med den del af arkæologien som omhandler grundforskning – nemlig forskning som primært er henvendt til andre arkæologer.

Forskning i arkæologiens praktiske brug i samfundet – anvendt forskning – har til gengæld ikke været prioriteret særligt højt, eftersom denne del af forskningen er blevet anset for at ligge udenfor fagets forskningsfelt. Yderligere har det været tradition i dansk arkæologi udelukkende at beskæftige sig med den del af forhistorien, som ligger indefor det naturvidenskabelige felt. Herved kommer forhistorien til kun at omfatte den del der har med relationer mellem mennesket og den fysiske verden at gøre, og hvor naturvidenskabelig teori er anvendelig – forhistorien i Danmark bliver således renset for en videnskabelig udlægning af mellem-menneskelig interaktion og humanistisk teori.

Dansk arkæologi har altså valgt at beskæftige sig med kun en lille del af fagets potentiale, imens den anvendte forskning og den del af forhistorien, der skal baseres på humanistisk teori, ikke er underkastet en videnskabelig tilgang.

Ser vi på befolkningens opfattelse af professionalismen i dansk arkæologi, så er der en tendens i min spørgeskemaundersøgelse, der fremhæver amatørerne som de primære kræfter i forbindelse med de arkæologiske udgravninger (Nymann 2007), imens de museale arkæologer opfattes som sekundære i forhold til varetagelsen af udgravningsopgaverne. Arkæologiens image i befolkningens øjne er således i høj grad præget af amatørkræfterne, imens dansk arkæologis forsøg på at fremstå som videnskabelig, gennem anvendelsen af det naturvidenskabelige ideal, må ses som fejlslagen. Det nationalromantiske image ser altså ud til at have været medvirkende til at forhindre dansk arkæologis image i at udvikle sig fra et amatørpræget til et videnskabeligt. Det kan derfor konkluderes, at dansk arkæologi har et problem med sit

professionelle image måske som følge af en snæver definition af forskningsfeltet.

Arkæologi og samfundsdebat

Løsningen på arkæologiens imageproblem og videnskabeliggørelsen af faget i befolkningens bevidsthed kan således omfatte en udvidelse af det arkæologiske forskningsfelt til at inddrage mellem-menneskelig interaktion på baggrund af humanistisk teori sammen med en interesse for anvendt forskning og fagets samfundsrolle.

Implementeringen af humanistisk teori i den arkæologiske forskning i Danmark er dog langsomt på vej med nogle af ph.d. projekterne i Dansk Arkæologisk Forskerskole (<http://www.hum.au.dk/klasark/daf/>), men til gengæld er der stadig ikke den store tilslutning til den anvendte forskning.

Kvalitative undersøgelser af befolkningens forhold til arkæologien – den videnskabelige såvel som den populære – kan kortlægge, hvordan forhistorien bruges aktivt i samfundet, hvilket kan bruges til at vurdere niveauet for modtagerne af formidlingen.

Det er i den sammenhæng blevet foreslået af flere arkæologer at forhistorien skal bruges i den offentlige debat, hvor samfundsaktuelle problemstillinger belyses (f.eks. Birkebæk 1996; Paludan-Müller 1996; Hatt 2001). Men da den gode formidling i publikums øjne er den, der er både kommer påtrængende og relevante behov i hverdagslivet i møde og er tilpasset publikums kognitive forudsætninger (Bryld et al. 1999:170), opstår der et problem. Publikum har, ifølge min undersøgelse (Nymann 2007), ikke den nødvendige basale viden om arkæologien og dens samfundsrelevans, hvilket kan resultere i vanskeligheder med at få folk til at komme til en arkæologisk udstilling, der samtidig er samfundsdebatende .

Det er således nødvendigt at udruste befolkningen med basale forudsætninger for at kunne modtage formidlingen af forhistorien, hvilket burde ske i historieundervisningen i folkeskolen og gymnasiet. En forklaring på den manglende viden om og interesse for arkæologien og fagets samfunds-funktion skal sandsynligvis findes i arkæologernes manglende indflydelse på historieundervisningen i

både folkeskolen og gymnasiet, eftersom ansvaret for formidlingen af den danske forhistorie i undervisningsregi primært er placeret hos historikere i egenskab af lærebogsforfattere, seminarie- og gymnasielærere samt ekspertrådgivere i forbindelse med udformningen af Undervisningsministeriets læreplaner (Undervisningsministeriet 2006a; Undervisningsministeriet 2006b).

Undervisningen i både folkeskolen og især i gymnasiet er således et område, hvor der kan og skal gøres en indsats fra de danske arkæologer for at få den basale arkæologiske viden formidlet. Formidlingen gennem skoleundervisningen er således netop grundlaget for befolkningens mulighed for

og interesse i at forholde sig kritisk til brugen af forhistorien i nutiden og dermed deres egen deltagelse i den debatskabende formidling.

Dansk arkæologi bør således gøre en indsats på de forskningsområder der tidligere er blevet negligeret, især mellem menneskelig interaktion i forhistorien baseret på humanistisk teori og den anvendte forskning, som beskæftiger sig med arkæologiens brug i samfundet, herunder formidlingen. Derved bliver det muligt for arkæologien at leve op til sit forskningsansvar ved at skabe et videnskabeligt image og en samfundsrelevans, som kan sikre fagets overlevelse i det postmoderne samfund på egne præmisser.

Noter

1. Kulturministeriet har i henhold til et vejledende kommissorium fået udarbejdet en udredning om museernes formidling (Kulturministeriet 2006), som opstiller en række forslag til samfundsrelevant formidling

Litteratur

Becker, C. J. 1979

Arkæologi i Danmark I:

Fortid og Nutid. Bd. 28, hft. 1, 1979:3-11.

Bille, Trine et al. 2005

Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004 – med udviklingslinier tilbage til 1964.

København.

Birkebæk, Frank 1996

Kulturel pluralisme eller europæisk composé.

I: Michael Lauenborg (red.): *Museerne ved årtusindskiftet*. Statens Museumsnavn.

Bruner, Jerome 1998

Uddannelseskulturen.

København.

Bryld, Claus et al. 1999

At formidle historie: vilkår, kendetegn, formål.

Roskilde Universitetsforlag.

Collin et al 1995

Humanistisk videnskabsteori.

Haslev.

Europa-Kommissionen 2002

Opbygning af befolkningernes Europa. EU og kulturen.

De europæiske fællesskaber, 2002.

Grundberg, Jonas 2004

Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning.

Utveckling eller konflikt? Göteborg.

Hatt, Henrik 2001

Introduktion til en krise.

Kuml 2001. Højbjerg.

Hvass, Steen & Hans Peter Svendler 2005

Kulturarv en værdifuld ressource for kommunernes udvikling.

Kulturarvsstyrelsen og Fonden Realdania. København.

Hvass, Steen & Hans Peter Svendler 2007

Kulturarven – et aktiv. Anbefalinger fra fire kulturarvskommuner.

Kulturarvsstyrelsen og Fonden Realdania. København.

Jensen, Jørgen 1979

[debat].

Fortid og Nutid. Bd. 28, hft. 1, 1979:64-69.

Jensen, Rolf 2003

Heartstorm.

JP-bøger, 2002.

Jessen, Mads Densø 2006

Kan man produktudvikle arkæologien? En diskussion af Cornelius Holtorfs "From Stonehenge to Las Vegas: Archaeology as popular culture".

Arkæologisk Forum nr. 15 2006:20-24.

Jørgensen, Anne Nørgård & John Pind 2001

Før landskabets erindring slukkes. Status og fremtid for dansk arkæologi.

Rapport fra arkæologikonference på Nationalmuseet d. 22.-23. marts 2000.

Kristiansen, Kristian 1978

Dansk arkæologi – fortid og fremtid.

Fortid og nutid. Bd. 27, hft. 3, 1978:279-319.

Mahler, Ditlev L., Carsten Paludan-Müller & Steffen Stummann Hansen 1983

Om arkæologi. Forskning, formidling, forvaltning – for hvem?

København.

Mikkelsen, Morten 2006

Historiens grossister.

Kristligt Dagblad 1. marts 2006:7

Nelleman konsulenterne 2000

Imageundersøgelse 2000. Borgernes forventninger til og oplevelsen af de kulturhistoriske museer.

Undersøgelse rekvireret af Dansk Kulturhistorisk Museumsforening og Museumshøjskolen Danmark.

Nymann, Malene 2007

Arkæologi? Arkæologiformidlingens samfundsrolle i Danmark.

Upubl. speciale.

Paludan-Müller, Carsten 1996

Museet i tiden - erindringsrum og verdensspejl.

I: Michael Lauenborg (red.): *Museerne ved årtusindskiftet.* Statens Museumsnævn.

Regeringen 2007

Offensiv global markedsføring af Danmark. Oplæg til handlingsplan.

Thuesen, Janni 2007

Hård kritik af kirkens nye udviklingsfond.

Kristligt Dagblad 14. februar 2007, Kirke og Tro: 1.

Undervisningsministeriet 2006a

Læreplan og undervisningsvejledning til studentereksamens historieundervisning.

København.

Undervisningsministeriet 2006b

Rapport fra udvalget til styrkelse af historie i folkeskolen. København.